

УДК 327-047.82:929Обама

Курандо О.

аспірант кафедри міжнародних відносин
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
ауд. 32, бул. Французький, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна
тел. +380482633259, e-mail svkurando@gmail.com

«ЗА» ТА «ПРОТИ» ДОКТРИНИ ОБАМИ

Стаття присвячена дослідженню оцінок доктрини Обама в американській науковій думці по закінченні строку його двох президентських термінів. Дослідження базується на авторській теоретичній основі вивчення доктрини Обама. Серед основних питань, що розглядаються в статті, наступні: які риси зовнішньополітичної ідеології США є традиційними та незмінними, незалежно від правлячої адміністрації; що «успадкувала» адміністрація Обама від свого попередника; які основні здобутки та прорахунки у зовнішньополітичній сфері можуть бути пов'язані з періодом 2009–2017 рр.
Ключові слова: доктрина Обама, зовнішня політика, США, наукова думка.

Постановка проблеми. США — пріоритетний партнер для України, яка знаходиться в процесі формулювання своїх національних інтересів. Саме тому існує необхідність комплексного дослідження особливостей американської зовнішньої політики у ХХІ ст. У галузі зовнішньополітичної стратегії адміністрація Обама намагалася запропонувати якісно новий підхід, що отримав назву «розумної сили». Витоки концепції smart power знаходяться в концепції «гнучкої влади», вперше сформульованій Дж. Наєм у 1990 р. й популярній після виходу його книги «Soft Power» (2004) [4]. В основі ідей Наея була можливість досягнення цілі через залучення, а не через примус. Отже основними інструментами гнучкої влади є соціокультурні та політичні цінності та ідеали суб'єкта влади, які можуть бути привабливими для об'єкта й змінити його поведінку згідно з цілями суб'єкта. Суб'єкт повинен представляти собою образ «прекрасного майбутнього», дарити надію й пропонувати орієнтири розвитку. Проблема полягає в тому, чи була концепція розумної сили придатна для створення ефективної доктрини зовнішньої політики США.

Аналіз останніх досліджень. Одна з найкритичніших статей щодо підсумків діяльності адміністрації Обама належить Майклу Бініону. Він вважає, що ейфорія щодо обрання Обама швидко зникла. «У столицях Старого світу стривожилися: де ж Обама? Де американське лідерство? Європейці вже не поспішають до Вашингтона позувати перед фотоапаратами. На Близькому Сході араби скаржаться, що з даних ним початкових обіцянок стосовно миру й справедливості нічого не вийшло. В Африці його вже не вихваляють як свого. За межами США президент став майже непомітним. Невже Америка відвернулася від світу? Хіба за суттю своєю Обама й справді ізоляціоніст?» [1]. Не менш критичний погляд Я. Бугай-

ські. Після перемоги Обама Пентагон проголосив «стратегію оборони», що передбачає переорієнтацію Америки на Східну Азію та зменшення американського військового контингенту в Європі. «Штати дедалі частіше називають себе тихоокеанською, а не атлантичною державою. Це збільшує час, необхідний для екстреного перебазування на континент сил у разі конфлікту. Тому звичайні оборонні заходи важчим тягарем ляжуть на плечі союзників. Криза у майбутньому позначиться і на запобіганні сутичкам, і на гуманітарних операціях, в яких Вашингтон не обов'язково тепер відіграватиме головну роль» [2].

Метою статті є виявлення оцінок періоду президентства Обама у сучасній американській політичній науці, зокрема оцінок кореляції його програми та реального політичного курсу. Серед **завдань** виділимо такі: 1) виявити риси зовнішньополітичної ідеології США, що є традиційними та незмінними, незалежними від правлячої адміністрації; 2) проаналізувати стан зовнішньої політики США та її основні характеристики, що залишились у «спадок» адміністрації Обама від попередників; 3) дослідити основні здобутки у зовнішньополітичній сфері періоду 2009–2017 рр.; 4) виявити основні прорахунки доктрини Обама та її втілення у життя.

Концепція розумної влади була сприйнята Обамою одразу після приходу до влади не просто як нова зовнішньополітична стратегія для США, а як концепція комплексного розвитку країни на новому історичному етапі. По-перше, Обама рішуче заявив про прихильність США до багатостороннього рішення всіх глобальних питань та конфліктів, отже зовнішньополітична лінія Буша мала бути повністю переглянута. По-друге, Обама намагався активно використовувати публічну дипломатію як інструмент нового американського лідерства.

Для того, щоб краще зрозуміти особливості зовнішньої політики Барака Обама, треба окреслити традиційні цілі США, які не залежать від партійної приналежності чи уподобань будь-якої персони.

Перша позиція: США мають зберегти глобальне лідерство незалежно від фінансової чи фондової кризи і від початку рецесії в американській реальній економіці. Друга позиція: Росії не буде дано право зайняти домінуючі позиції на пострадянському просторі. Третя позиція: потреба активізувати стратегічне співробітництво на рівні особливого партнерства з усіма державами Європейського Союзу. Американці завжди намагатимуться зміцнювати НАТО і сприяти розвитку торговельно-економічних відносин з Європою, щоб у тому числі сприяти її меншій залежності в енергетичній сфері від Російської Федерації. Четверта позиція: Китай і Росія будуть розглядатися опонентами США. П'ята позиція: для Збігнева Бжезинського, для Барака Обама дуже важливим є фактор демократизаційного впливу на зовнішній світ. Україна є більш значимою саме в російському контексті. В політичному сенсі для адміністрації США стримування російських апетитів на пострадянському просторі приводить до розуміння, що Україна є вирішальним бастіоном [3].

«Ключем до успіху Обама стало його розуміння загальної картини: його вдячність за ліберальний міжнародний порядок, який Сполучені Штати

виховали протягом останніх семи десятиліть, разом із визнанням того, що основу цього порядку слід врятувати шляхом відтягування від помилок та ворожнечі на світовій периферії. Президента вважають як чистим ідеалістом, так і холоднокровним реалістом. Але він найкраще може бути охарактеризований як ліберал з консервативним темпераментом; той, хто вважає, що після періоду агресивного одностороннього підходу краще посприяти задньому ходу» [5, с. 2].

Напади 9/11 зробили боротьбу з радикальними джихадистами головним пріоритетом американської політики. Особливості політики на Близькому Сході також вийшли на перший план, пропонуючи можливість розгортання американської влади за кордоном. Оскільки Аль-Каїда була частиною ідеологічного руху, коріння якого спричинено економічною, соціальною та політичною дисфункцією на Близькому Сході, можна стверджувати, що загроза джихадизму збережеться, доки цей регіон не буде успішно лібералізований та модернізований. Атаки 11 вересня мали психологічний вплив, прищепили страх і бажання помсти, послабили внутрішні перешкоди для розгортання американської влади і призвели не просто до посилення антитерористичних настроїв, а й до масштабної кампанії, спрямованої на досягнення загальної безпеки шляхом кардинального трансформування світу. Команда Дж. Буша вибрала Ірак в якості своєї наступної цілі і, щоб виправдати свої дії, вона розробила доктрину запобіжної війни. Саме вторгнення проходило безперешкодно, але вони зіткнулися з проблемами, бо мало думали про пост-саддамську епоху. Останні місяці Буша призвели до фінансового колапсу, який направив національну та глобальну економіку на різкий спад. Буш заповідав своєму наступнику розділену країну, економічну катастрофу та дві війни.

Адміністрація Обама прагнула змінити те, що вважала помилковим у адміністрації Буша, «перебалансувати наші довгострокові пріоритети, щоб ми успішно вийшли за межі сучасних воєн та зосередили нашу увагу та ресурсах на більш широкому колі країн та викликів» [5, с. 6]. Президент дозволив лише мінімально необхідне військове втручання у наступні роки. Від Сирії до України, від Ємену до Ірану було зроблене все, щоб уникнути ще однієї трясовини. Інструментами національної безпеки президента стали санкції та переговори. Обама свідомо вибрав «зовнішню політику, спрямовану на зменшення американського тиску» [5, с. 7]. Критики справедливі щодо зменшення глобальної ролі США. Але адміністрація не відмовилася від традиційної стратегії.

Президент зазначив, що в 2010 р. Сполучені Штати «створили торговельні мережі, підтримувані міжнародною архітектурою законів та інституцій, і пролили американську кров на чужі землі для формування світу, в якому більше людей і націй зможуть визначити власні долю і жити з миром і гідністю, на яку вони заслуговують» [5, с. 7]. Як заявив Обама, звернувшись до Генеральної Асамблеї ООН в 2013 р., говорячи про Близький Схід: «США готові використовувати всі елементи нашої держави, включаючи військову силу, для забезпечення наших основних інтересів. Ми будемо протистояти зовнішній агресії проти наших союзників та

партнерів. Ми розіб'ємо терористичні мережі, які загрожують нашим народам. І, нарешті, ми не будемо терпіти розвиток або використання зброї масового знищення» [5, с. 8]. Також важливими були й інші цілі, такі як регіональний мир, процвітання, демократія та права людини.

Іранська ядерна угода є прикладом підходу Обама до зовнішньої політики. Обама багато років наполегливо проводив розмови з Тегераном. Судячи з того, що Ісламська Республіка не збирається розпадатися, він надав холодний прийом опозиційному Зеленому руху, що виник після іранських президентських виборів 2009 р. Коли іранський уряд відкинув свої початкові зусилля на примирення, він працював з іншими країнами, щоб створити жорстку сітку економічних та фінансових санкцій. І коли Іран вирішив, що хоче вести переговори, він вклав значні зусилля та політичний капітал, намагаючись зробити переговори успішними. Результатом стало тверде скорочення торговельних санкцій за договором про контроль над озброєннями.

В Азії Сполучені Штати вже давно забезпечили регіональну безпеку та стабільність, створюючи середовище, в якому такі країни як Японія та Південна Корея, Тайвань та Філіппіни могли б скористатися економічними, соціальними та політичними перевагами. Вражаючий підйом Китаю за останні десятиріччя створив як можливості, так і загрози цій системі. Команда Обама намагалася сказати Китаю, що треба грати за правилами.

Основні морські смуги Азії є найважливішими частинами світу, які Сполучені Штати повинні захищати, щоб підтримувати порядок у цілому, й у регіоні є багато важливих союзників США. Отже адміністрація Обама намагалася заспокоїти союзників США, що Вашингтон буде захищати їх у довгостроковій перспективі. Президент витратив великі зусилля для забезпечення транстихоокеанського партнерства — основної торговельної угоди, яка не тільки поглибить ліберальний порядок, але зафіксує міцні відносини з країнами, які беруть участь. Ніякого іншого підходу наразі не знайдено.

В той же час прихильники Обама повинні визнати, що важко уникнути відповідальності за відродження джихадизму, агресивне використання безпілотників проти терористів у Пакистані та Ємені, які не перемогли Аль-Каїду; відмова взяти участь в ядерних переговорах з Північною Кореєю.

Розпочнемо з обіцянок, які зробив Обама, коли прийшов на посаду. В'язницю в затоці Гуантанамо закрити протягом року. Відносини з Росією відновити. Розширення поселень ізраїльтян закінчити і встановити мир з палестинцями. Нічого не сталося.

Що стосується ворогів США, то ядро Аль-Каїди, може, слабше сьогодні, але групи, які Обама колись проігнорував, набагато сильніші, успішніші та агресивніші. Обама вживав лише формальні заходи щодо України, яка страждає від російської агресії. Угода з Іраном буде використовуватися для фінансування антиамериканських сил у Лівані, Ємені, Іраку, секторі Газа та Афганістані. Коли Обама запросив керівників Ради країн Перської затоки для зустрічі в Кемп-Девіді, більшість послала своїх заступників; це у двох словах жест презирства [6, с. 14].

Все це ускладнювалося некомпетентністю у виконанні. Найбільш очевидним це було в спробах перемогти Ісламську державу, у безглуздій реакції на захоплення Криму Путіним, неправильне використання мирних переговорів між Ізраїлем та палестинцями. «Адміністрація Обама ще раз підтвердила, що він «найкращий друг своїх ворогів і найбільший ворог своїх друзів», — зазначив ізраїльський коментатор Арі Шавіт [6, с. 16].

Висновки. Як слід судити про управління зовнішньою політикою президентом? Є критерії, за якими варто оцінювати кожного президента, — його здатність виконати те, що обіцяв, послабити ворогів країни і посилити своїх друзів, розробити концепцію згідно з американськими інтересами, яка є переконливою та вірною, й перейти на правильний курс в глобальному масштабі.

Зміна балансу від периферії до ядра створила вакуум сили, який був заповнений ІДІЛ. Всі варіанти, що були запропоновані Обамою, призвели ворогів країни до віри в те, що вони можуть робити так, як їм цього хочеться. А його невіра в традиційних друзів викликала питання про цінність бути союзником США. Його спроба сильніше тримати Ірак прискорила розпад. Його спроба інтервенції в Лівії закінчилася повторенням в мініатюрі основної помилки адміністрації Буша в Іраку.

Однак Барак Обама після упадкування двох воєн та глобальної економічної кризи в часи адміністрації Джорджа Буша вивів країну з деяких старих проблем, уникаючи потрапляння в «пастку» нових. Використання дипломатії для успішного відновлення відносин з такими країнами, як Іран та Куба, допомагає зміцнювати позиції США. США має оборонний бюджет, еквівалентний бюджетам семи країн, і разом зі своїми союзниками вкладає три чверті всіх глобальних витрат в оборону. США має глобальну інтелектуальну мережу. У США світова резервна валюта та найбільша в світі економіка. І це працює на зростання ліберального порядку, який перевершив та перемиг кожного конкурента. Як Джордж Буш-ст. та Білл Клінтон, Обама передав наступникові загальну зовнішньополітичну програму та національну владу в кращому стані, ніж коли він тільки прийшов до влади.

Список використаних джерел

1. Бініон М. Куди подівся американський лідер? Поширення ізоляціоністських настроїв та політики невтручання у США може сильно підірвати авторитет Заходу. 2013 [Електронний ресурс] / Майкл Бініон. — Режим доступу: <http://tyzhden.ua/World/75207>
2. Бугайські Я. Америка і світовий безлад. Криза глобального лідерства США може призвести до появи непередбачуваних безпекових викликів у різних куточках світу. 2012 [Електронний ресурс] / Януш Бугайські. — Режим доступу: <http://tyzhden.ua/World/64664>
3. Камінський Є. Росії не буде дано право зайняти домінуючі позиції на пострадянському просторі [Електронний ресурс] / Євген Камінський. — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/den-planeti/pro-novi-zovnishni-poziciyi-ssha>
4. Nye J. S. Jr. Soft Power: The Means to Success in World Politics: Monograph / Joseph S. Nye, Jr. — New York: Public Affairs, 2004. — 191 p.
5. Rose G. What Obama Gets Right? Keep Calm and Carry the Liberal Order On / Gideon Rose // Foreign Affairs. — 2015. — Vol. 94, N 5. — P. 2-12.
6. Stephens B. What Obama Gets Wrong? No Retreat, No Surrender / Bret Stephens // Foreign Affairs. — 2015. — Vol. 94, N 5. — P. 13-17.

References

1. Binion, M. «Kudy podivsja amerykanskij lider?» [Where have been American leader?]. Accessed September 25, 2017. <http://tyzhden.ua/World/75207>
2. Bugajski, J. «Ameryca i svitovyj bezlad». [America and the world disorder]. Accessed September 25, 2017. <http://tyzhden.ua/World/64664>
3. Kaminskyj, Y. «Rosii ne bude dano pravo zajnjaty dominuuchi pozycii na postradjanskomu prostori». [Russia will not obtain the right to occupy dominant positions on post-Soviet space]. Accessed September 25, 2017. <http://www.day.kiev.ua/uk/article/den-planeti/pro-novi-zovnishni-poziciji-ssha>
4. Nye, J. S., Jr. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004.
5. Rose, G. «What Obama Gets Right? Keep Calm and Carry the Liberal Order On». *Foreign Affairs* 94(5)(2015):2–12.
6. Stephens, B. «What Obama Gets Wrong? No Retreat, No Surrender». *Foreign Affairs* 94(5)(2015):13–17.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2017

Курандо А.

кафедра международных отношений
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
ауд. 32, бул. Французский, 24/26, г. Одесса, 65000, Украина

«ЗА» И «ПРОТИВ» ДОКТРИНЫ ОБАМЫ

Аннотация

Статья посвящена исследованию оценок доктрины Обамы в американской научной мысли по окончании срока двух его президентских сроков. Исследование базируется на авторской теоретической основе изучения доктрины Обамы. Среди основных вопросов, которые рассматриваются в статье: какие черты внешнеполитической идеологии США являются традиционными и неизменными, независимо от правящей администрации; что «унаследовала» администрация Обамы от своего предшественника; какие основные успехи и ошибки во внешнеполитической сфере могут быть связаны с периодом 2009–2017 гг.

Ключевые слова: доктрина Обамы, внешняя политика, США, научная мысль.

Kurando O.

postgraduate student, Department of International Relations
Odessa Mechnikov National University,
r. 32, French blvd, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine
tel. +380482633259, e-mail svkurando@gmail.com

THE PROS AND CONS OF THE OBAMA DOCTRINE

Summary

The article is devoted to the study of the Obama Doctrine in American scientific thought following the end of his two presidential terms. The purpose of the article is to evaluate the period of Obama's presidency in today's American political science, in particular, to identify the assessments of the correlation between his program and the real political course. The research is based on the original theoretical basis of studying of the Obama Doctrine. The main issues described in the article are the following: features of the US foreign policy ideology which are traditional and constant, regardless of the ruling administration; the things «inherited» by the Obama Administration from the predecessor; the major achievements and mistakes in foreign policy which may be related to the period of 2009–2017. After the 9/11 attacks the fighting radical jihadists has become a top priority of American politics. Regional peace, prosperity, democracy and human rights were also important. The President has refused or allowed only a minimal military intervention in subsequent years. The President's national security instruments became sanctions and negotiations. To judge the President's management of the foreign policy it is important to follow such criteria as the ability to fulfil what was promised, to weaken the country's enemies and to strengthen the allies, to develop a concept based on American interests, which should appear to be convincing and true and to get to the right course on a global scale. The change of the balance from periphery to the core created a vacuum of force, which was filled with ISIL. All the options offered by Obama have let the country's enemies to believe that they can do whatever they want. And his disbelief in traditional allies has raised the question of the value of being an ally of the United States. However, Barack Obama, after the inheritance of the two wars and the global economic crisis during the George W. Bush Administration, has brought the country out of some of the old problems, avoiding falling into the trap of new ones. There were mistakes and lost opportunities. But, as George W. Bush and B. Clinton, Obama gave the successor a general foreign policy program and national power in a better state than when he came to power.

Key words: the Obama Doctrine, foreign policy, the USA, scientific thought.